

Canyada Joana (Crevillent)

Julio Trelis Martí

Publicación digital

Actuaciones arqueológicas en la provincia de Alicante. 2009

Editores

Araceli Guardiola Martínez y Fernando E. Tintero Fernández
Sección de Arqueología del Ilustre Colegio Oficial de Doctores y Licenciados
en Filosofía y Letras y en Ciencias de Alicante

Año de la edición: 2010

Depósito legal: A-979-2010

ISBN: 978-84-693-7154-1

Nom de la intervenció:	Canyada Joana
Municipi:	Crevillent
Comarca:	El Baix Vinalopó / El Bajo Vinalopó
Director:	Julio Trelis Martí
Equip tècnic:	Francisco Javier Molina Hernández i Ana Satorre Pérez
Autor del article:	Julio Trelis Martí
Promotor:	Ajuntament de Crevillent (PROGRAMA PAMER)
Autorització:	2009/0829-A
Data de l'actuació:	21/09/2009 – 22/01/2010
Coordenades localització:	3OSXH931341
Períodes culturals:	Romà altimperial, romà baiximperial i tardoantic
Material dipositat:	No s'ha recuperat material arqueològic
Tipus d'intervenció:	Neteja del jaciment

DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

Dins d'allò que s'anomena l'Ager Ilicitanus, s'hi localitzen multitud de vil·les rústiques entre les quals està la de la Canyada Joana, a uns 9 km a l'oest d'Ilici. L'esmentada vil·la ha sigut objecte de diverses campanyes d'excavacions entre els anys 1990-1996 i 2007, havent excavat un total de 1181,59 m². El registre arqueològic documentat posseeix un enorme valor per al coneixement del món rural i del període tardoantic en aquest *territorium* de la Carthaginense, que comprendria una extensa zona sota el domini d'Ilici.

La vil·la aprofitaria el peneplà al·luvial on s'assenta, el qual forma part d'un extens glacis, solcat per rambles i avingudes, que des de la serra de Crevillent al nord acaba a la llacuna del Fondó, restes de l'antic mareny prelitoral que s'estenia principalment entorn de la desembocadura dels rius Vinalopó i Segura. Aquesta vil·la estaria relacionada amb la Via Augusta, a la qual si bé se li han proposat diverses alternatives, el traçat aniria en tot cas per la rodalia; i amb el Portus Ilicitanus, important punt de distribució dels productes agrícoles de la zona.

El jaciment en concret es troba a la partida rural homònima al sud del nucli urbà de Crevillent, entre el camí de l'Arquet i el camí del Derramador. Actualment, tota l'àrea està profusament artigada i parcel·lada amb una considerable

alteració del relleu. Açò es tradueix en l'existència de nombrosos abancaments amb conreus d'horta i arbres fruiters, i a més a més, amb vivendes principalment unifamiliars per a l'esbarjo i una xarxa viària atapeïda, de entre la qual figura el traçat de l'autovia A-7/E-15.

Al seu solar, diverses prospeccions han recuperat restes pre i protohistòriques, i fins i tot, romanes del segle III a. C. disperses al voltant d'unes 3 ha, tot i que el perímetre no està completament delimitat. Els resultats dels sondejos i de les excavacions en extensió ens revelen que almenys en sentit nord-sud la vil·la tindria una longitud d'uns 133 m, desconeixent el límit oest, i per l'est s'estendria a tot estirar fins al llit de la rambla que li dona nom a la partida rural, que dista uns 120 m de les restes excavades.

La seqüència estratigràfica de la vil·la en qüestió s'inicia amb unes UU. EE. escassament caracteritzades, documentades en dos petits sondejos realitzats sota l'edifici denominat *complex Torcularium*. En aquests sondejos es localitzaren dos paviments: un que podria datar-se a l'inici del segle IV d. C. i correspondria a un paviment immediatament anterior d'aquest edifici, i un altre que, per la cronologia de les UU. EE. que el cobreixen, podria datar-se en la segona meitat del segle II d. C. i s'abandonaria al final del segle III d. C. (destaquen la TSAA –Hayes 14 i 31– i la TSAC –Hayes 50A i B/C–). A més a més, al sud d'aquest edifici, en un espai obert, hi ha unes UU. EE. amb un registre ceràmic de semblant cronologia (TSAA –Hayes 6C, 8B, 14, 17 i 31–, TSAC –Hayes 44, 45A i 50A–, i un morter –Dramont D2– i una llàntia de disc –Dressel 28– centroitàlics).

Però sens dubte, la fase que major interès desperta és la corresponent a l'edifici del *complex Torcularium*. Es tracta de tres grans departaments adossats i orientats E-O –dos d'ells completament excavats, de 16,5 x 7,75 m cada un–, amb un excel·lent grau de conservació. Destaca la solidesa dels materials i els elements constructius, amb murs exteriors de maçoneria, murs mitgers de maçoneria amb alçat d'atovons, i tots presos i lluits amb morter de calç; així com paviments amb el mateix tipus de morter, però aquests últims amb un fi recobriment de *signinum*. Els murs exteriors posseeixen a la base una banquetta de fonamentació en un cas, i en tots hi ha contraforts modulats que confirmen la magnitud de la construcció.

El departament més meridional es creu que seria un pati. Al centre i adossat al mur mitger es conserva un compartiment format per envans de fang lluits amb

morter de calç i els cantons reforçats amb carreus sobre els quals descansarien uns pilars, que sustentarien una petita coberta que s'estendria per la meitat del departament. L'altra meitat restaria a l'aire lliure.

El central es destinaria a magatzem. Té l'entrada flanquejada per dos petits compartiments estancs i una escala d'accés, perquè el pis s'hi troba a una cota inferior. Sorpren l'envergadura de l'estructura de pilars d'*opus lateritium* que donaven suport a un pis superior, el qual si tenim en compte la localització dels estrats d'abandó es disposava al terç anterior i posterior, deixant un buit central. L'estructura de pilars aprofitaria també per a recolzar la coberta formada exclusivament per *imbrici* amb una armadura de fusta agafada amb espart.

L'àrea del *torcularium* en concret és el departament més septentrional, del qual només resta per excavar la part nord. Presenta dos *torcularia* o cubetes de premsat sobreelevades, comunicades entre sí i a dues *balsae* de decantació per uns *canalis*, els paviments i acabats de les quals són d'*opus signinum*. Del mecanisme de premsat es conserven el contrapés on possiblement s'inseriria el cargol (*cochlea*), dos carreus (*lapis pedicinus*) a una cota inferior a les cubetes on s'ancorarien els *arbores*, i la plataforma circular o *ara* on s'efectuava el premsat, perfectament alineada amb la resta dels elements.

El registre material documentat és escàs, però ha resultat summament interessant per a datar la construcció. Se sap que hi hauria una remodelació a les acaballes del segle III d. C. o l'inici del segle IV d. C., i que la fase millor coneguda se situaria entre la primeria del segle IV d. C. i finalitzat el segle V d. C., moment en què s'abandonaria, com ho demostra la troballa de ceràmiques TSAD –Hayes 12, 59B, 61B, 67 i 73A– i un *foliis* de Constantí II de l'any 333.

Després de l'abandó es construeix al seu sud-oest, amb la mateixa orientació i desplaçat respecte de l'eix N-S del *complex Torcularium*, un altre edifici compost per un gran departament central amb absis o capçalera semicircular i diversos departaments de menors dimensions als costats majors. D'aquesta construcció s'han conservat només els fonaments de maçoneria presa amb fang i materials reutilitzats. Part d'aquest edifici cobreix uns abocadors amb un registre ceràmic del segle VI d. C. (marmites i cassoles modelades a mà –Reynolds 7.6 i Fulford 8.5– i TSAD –Hayes 91C–), que permeten emmarcar-lo en una data posterior, la qual cosa li atorga un enorme interès per a l'estudi

de l'evolució del món romà a l'islàmic en aquestes comarques. Aquesta construcció és de dubtosa funcionalitat, perquè si bé té unes característiques de tipus domèstic, es localitza en una àrea industrial.

A aquest període caldria adscriure, a més a més, restes de dos departaments, parcialment excavats, a uns 40 m al sud dels edificis descrits. Són de planta angular amb murs de maçoneria presa amb morter de calç, i en un d'ells es documentà un banc corregut i al costat una cuina d'atovons, rajoles i blocs de pedra. La data final estaria en el segle VI d. C., destacant la TSAD –Hayes 91 i 99B i C–, TS gàl·lica tardana –Rigoir g1– i cassoles i marmites modelades a mà –Reynolds 2.1 i 7.6–.

Al nord del *complex Torcularium*, a uns 20 m, uns sondejos mecànics confirmaren l'existència de restes constructives escassament documentades, realitzades amb una fàbrica de maçoneria presa amb morter de calç o fang, que presenten la mateixa orientació que l'edifici esmentat. A l'oest, molt prop d'aquestes restes, es documentaren tanmateix el que semblen ser dos abocadors, molt característics de les àrees industrials i que en tot cas indiquen que es tracta ja d'una zona perimetral de la vil·la. El registre material és òbviament d'una considerable amplitud cronològica, però d'acord amb els obtinguts en els anteriors registres.

La parcel·la de l'actuació objecte d'aquesta memòria és la núm. 338 (Cadastre de Rústica de la partida Canyada Joana), té 0,51 ha i fou excavada durant les campanyes de 1990-1991-1996, on s'hi documentaren el *complex Torcularium* i l'edifici amb absis.

Les actuacions arqueològiques han constatat de les següents parts:

- Desbrossament

Per a aquesta part de l'actuació s'ha dividit l'àrea en cinc sectors (veure plànol adjunt) amb l'objecte de localitzar i separar possibles troballes superficials. En total han sigut 4241,75 m² desbrossats. S'ha procedit de forma exclusivament manual, sense cap ajuda de mitjans mecànics. En concret, s'ha actuat sobre els sectors A-B-C-D, que coincideixen amb l'àrea no excavada, treballant de manera discrecional fins 1 m aproximadament de la tanca i de la zona excavada. En aquesta franja d'1 m, s'ha tingut més cura per no danyar la tanca ni les restes arqueològiques.

- Retirada de runes

Correspon a l'àrea excavada (Sector E del plànol adjunt). En cap cas han afectat les estructures, retirant només els sediments i els revestiments caiguts d'aquestes. S'ha procurat deixar els talls en el talús ocasionat pel seu desplom, perquè hem considerat que aquest talús ajudarà a contenir el tall per a futurs deterioraments, i en conseqüència s'han arreplegat únicament els sediments més grossos i la mala herba. Els ambients sobre els que s'ha actuat són els següents:

CAMPANYA 1991	CAMPANYA 1996		
XIX	I	V	IX
XX	II	VI	X
XXIV	III	VII	XII
XXV	IV	VIII	XIII

- Fumigació

S'ha realitzat mitjançant un herbicida anomenat RONDU, aplicat sobre la superfície amb una cisterna de fumigació.

- Substitució del cartell

S'ha substituït el cartell informatiu del jaciment situat al mateix lloc on estava l'anterior. Les mesures són 1,20 x 1,80 m, a 1,5 m d'alçària respecte de la superfície.

- Reparació de la tanca

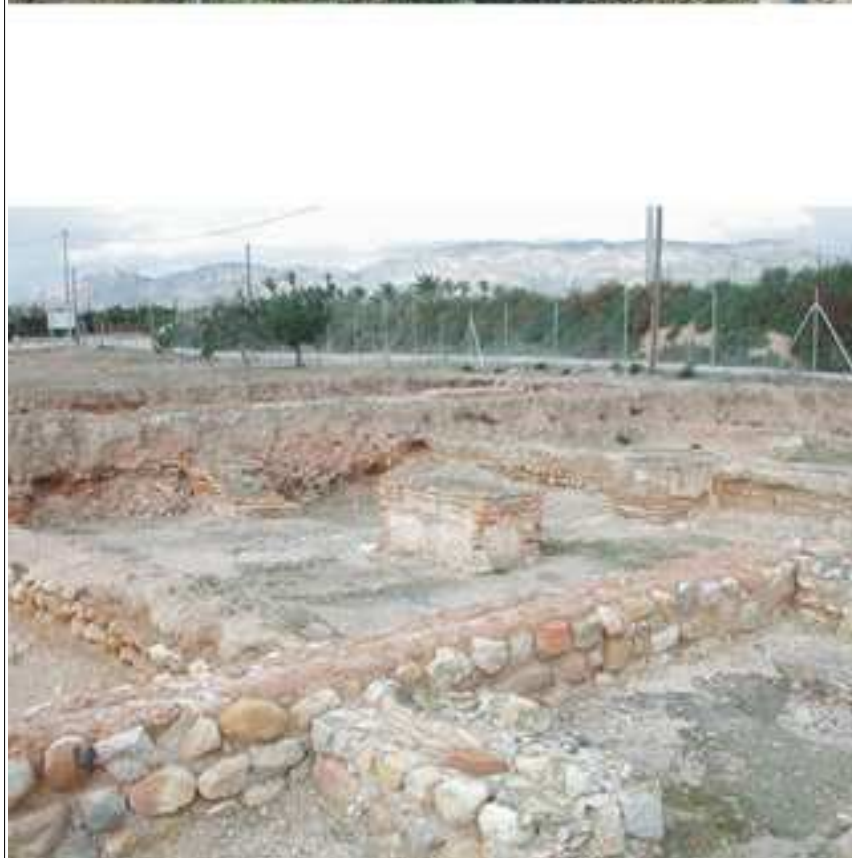
La tanca, formada per malla metàl·lica de galvanitzat amb piquetes de tub, estava en bon estat de conservació. Contràriament, la porta d'accés de doble fulla amb cerc també de galvanitzat es trobava desquadrada, i per tant s'ha procedit a la reparació.

BIBLIOGRAFIA

TRELIS MARTÍ, J. i MOLINA MAS, F. A. (1999): *La Canyada Joana: un ejemplo de la vida rural en época romana*, Monografías del Museo Arqueológico Municipal de Crevillent (II), Ayuntamiento de Crevillent, Crevillent.

Vista prèvia i final de l'actuació al Sector C

Vista prèvia i final de l'actuació al *torcularium*

Vista prèvia i final de l'actuació a l'edifici amb absis